

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERDE SANAT EĞİTİMİ SÜRECİNİN ATÖLYE ORTAMINDA GÖZLEMLENMESİ: BİR DURUM ÇALIŞMASI

OBSERVATION OF ART EDUCATION PROCESS IN STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS IN THE WORKSHOP ENVIRONMENT: A CASE STUDY

Gülşen Aydemir EPSİLELİ¹

Yayın Tarihi: 26.01.2025

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, özel gereksinimli öğrencilerin sanatsal üretim sürecini gözlemlemek işbirlikli ya da bireysel olarak oluşturdukları materyallerle el becerilerini ve sanatsal yeterliliklerini geliştirirken aynı zamanda üretilen ürünlerin kavram öğretimi çerçevesinde kullanılabilirliğini göstermektir. Üretim sürecinde eğitim için oyunlaştırma metodu ile sadece bir sanatsal beceri geliştirme süreci olmanın ötesinde, öğrencilerin ifade biçimini geliştirecek ve gizil öğrenmeyi sağlayacak doğal bir atölye ortamı oluşturulması ve daha kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi beklenmektedir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak desenlemiştir. Trabzon ilinde faaliyet gösteren bir Özel Eğitim Uygulama Okulu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Okulda Orta Ağır düzeyde zihin ve otizm sınıfları bulunmaktadır. Araştırmaya katılacak öğrenciler, uygun durum örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Öğrenciler ikinci kademe (5.6.7.8. sınıflar) zihin ve otizm sınıflarından birer öğrenciyle sınırlandırılarak O (otizm) ve Z (zihin) olarak kodlanmıştır. Araştırma sonucunda herhangi bir genelleme yapılmamakla birlikte farklı engel gruplarında sanat eğitimi süreci adına kullanılabilir farklı örnek uygulamaların sistematik hale getirmesi ve kavram öğretiminde kullanılacak materyallerin geliştirmesi araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Araştırmada öğrenciye verilen komutlar ve atölye ortamı işbirlikli öğrenme ve bireysel öğrenme açısından değerlendirilerek kazanım formları doğrultusunda analiz edilecek, bulgular ışığında kazanımların sağlanıp sağlanmadığı tablolar ile gösterilecektir. Elde edilen sonuçlar raporlaştırılarak bireysel veriler elde edilecek ve karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Görsel sanatlar, Özel eğitim, Materyal geliştirme, Kavram eğitimi

ABSTRACT

The main purpose of this study is to observe the artistic production process of students with special needs, to develop their hand skills and artistic competences with the materials they create collaboratively or individually, and at the same time to show the usability of the products produced within the framework of concept teaching. With the gamification method for education in the production process, it is expected that not only an artistic skill development process, but also a natural workshop environment that will develop the students' expression style and provide latent learning and more permanent learning will take place. The research was designed as a case study from qualitative research methods. A Special Education Application School operating in Trabzon constitutes the population of the research. The school has moderate to severe intellectual disability and autism classes. The students who will participate in the study were selected with the appropriate case sampling method. The students were coded as O (autism) and Z (mind) by limiting them to one student each from the second level (5th, 6th, 7th, 8th grades) mind and autism classes. Although no generalisation was made as a result of the research, the importance of the research is to systematise different sample applications that can be used in the name of art education process in different disability groups and to develop materials to be used in concept teaching. In the research, the commands given to the student and the workshop environment will be evaluated in terms of cooperative learning and individual learning and analysed in line with the achievement forms, and whether the achievements are achieved or not in the light of the findings will be shown in tables. The results obtained will be reported and individual data will be obtained and compared.

Keywords : Visual arts, Special education, Material development, Concept education

¹ Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, gaydemirepsileli@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-0641-0836>

1. GİRİŞ

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de dezavantajlı bireylere yönelik kapsayıcı eğitim yaklaşımı kabul görmektedir. Dezavantajlı bireylerin oluşturduğu gruplardan biri olan zihin engelli öğrenci grupları bireyselleştirilmiş eğitim programları ile mevcut durumlarına uygun ortamlarda eğitim görmektedir. Son yıllarda özel gereksinimli bireylerin sayısının ve bu bireylere olan farkındalığın artması ve özel eğitim okullarının sayısının hızla artmasına sebep olmuştur. Orta ağır seviyedeki öğrencilere eğitim veren kurumlarda bireysel eğitim görmesi gereken öğrencilerde davranış kazandırma başarısının normal bireylere göre çok daha az olması nedeniyle özel eğitim sınıflarındaki öğrenci sayıları otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için en fazla dört, zihin engelli öğrenciler için ise on olarak sınırlandırılmıştır. Aynı kurumlarda öğretmen sayısı branş öğretmenleri haricinde iki olarak belirlenmiştir. Her geçen gün sayısı artan özel eğitim kurumlarında fiziksel şartlar, atölye imkânları, uygulama evleri, açık kapalı oyun ve spor alanları özel çocukların özel durumlarına uygun materyaller ile düzenlenerek öğrencilerde kalıcı davranış değişiklikleri oluşturmak amaçlanmaktadır. Araştırmanın yapılacağı alan ikinci kademe öğrencilerinin kullandığı resim atölyesidir. Atölyede yapılan çalışmalarda sıklıkla, bireysel ve işbirlikli öğrenme yaklaşımları kullanılmaktadır. Her ne kadar bireyselleştirilmiş eğitim programı uygulansa da, işbirlikli öğrenme yaklaşımı öğrencilerin sosyal öğrenme kazanımları açısından oldukça önemli kabul edilir. Atölye ortamı içerisinde gözlenecek öğrenciler ve gözlem yapılacak konu bir ay öncesinde belirlenmiş, bir aylık süreçte gözlemlenen kazanımlar değerlendirilmiştir. Ayrıca üretilen ürünler eğitim öğretim materyali olarak kullanılıp renk kavramı, sayılar, uzun ince, geniş dar vb kavramlarının öğretilmesinde değerlendirilmiştir. Yakından uzağa ilkesine göre öğrencilerin kendi oluşturdukları materyalleri kullanmalarının öğrenme sürecini etkileyip etkilemediği gözlemlenmiştir.

Sanat, bireyin hayal gücü ve yaratıcılığını çeşitli tekniklerle ifade ettiği bir alan olarak tanımlanabilir ve sağlıklı bir gelişim süreci için önemli bir role sahiptir (Büyükparmaksız, 2013). Sanat eğitimi, bireylerin duygu, düşünce ve gözlemlerini estetik bir boyuta taşıyarak ifade etmesine olanak tanıyan bir dizi eğitsel faaliyeti kapsamaktadır. Bu tür bir eğitim, bireylere estetik yargı oluşturma süreçlerinde rehberlik ederken, aynı zamanda kendilerini tanımalarına, yeteneklerini keşfetmelerine ve farklı biçimleri deneyimlemelerine olanak sunmaktadır (Işık, 2023). Ayrıca, bireylerin duygusal deneyimlerini doğru ve kontrollü bir şekilde yönlendirebilmelerini de hedeflemektedir. Kaya (2015), sanat eğitiminin bireylerin bilişsel, psikomotor, sosyal ve duyuşsal gereksinimlerini karşılamaya yönelik önemli bir katkı sağladığını ifade etmektedir.

Gardner (1993) tarafından tanımlanan görsel zekâ, imgeler, şekiller, çizimler ve üç boyutlu nesnelere düşünme, algılama ve akıl yürütme yeteneğini ifade etmektedir. Gardner'ın (1993) vurguladığı bir diğer zekâ türü olan sosyal zekâ ise, başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamaya, sözlü ve sözsüz iletişim kurmaya, grup içerisinde işbirlikli çalışmaya, paylaşmaya ve ikna etmeye yönelik becerileri içermektedir.

Sanat Eğitimi ve Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Sanat Eğitiminin Önemi

Sanat eğitimi, bireyin kültürel bir varlık olarak varlığını anlamlandırmasına olanak tanımaktadır. İnsan, bilişsel, duygusal ve motor becerilerinin bütünselliğiyle tanımlanmaktadır. San (1983), sanat eğitiminin algılama, bilgi edinme, düşünme, tasarlama, yorumlama, ifade etme ve eleştirme gibi süreçleri estetik değerlerle birleştirerek sanatsal bir dil aracılığıyla gerçekleştirmeyi içerdiğini ifade etmektedir. Bu eğitim, bireylere geniş bir ifade aracı sunarak kendilerine uygun yöntemleri seçme ve yeni yaratıcı yollar keşfetme fırsatı sağlamaktadır. Özel gereksinimli bireyler ve normal gelişim gösteren öğrenciler arasında farklılıklar bulunsa da, temel gereksinimler açısından ortak bir zemin oluşturulabilmektedir. Her birey, kendi öğrenme hızına ve kapasitesine göre deneyimlerini şekillendirebilmektedir. Benzer öğrenme hızına sahip öğrenciler, uygun kriterlere göre değerlendirildiğinde ödüllendirilerek motive edilmektedir.

Sanat eğitimi, bireyin çevresini anlamlandırmasında, zorluklara çözüm üretmesinde ve duygusal-düşünsel tepkiler geliştirmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ulutaş ve Ersoy (2004), sanat eğitiminin hem bireyin hem de toplumun gelişimi açısından kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Sanat eğitimi, bireylerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor gelişimlerine katkı sağlayarak onların estetik ve toplumsal gelişimlerini desteklemektedir. Şahin (2009), bu eğitimin bireyin yaşamına bütüncül bir perspektif kazandırdığını ve estetik algılarla iletişim süreçlerinde bir uyum sağlamaya olanak tanıdığını ifade etmektedir. Ayrıca, görsel sanatların çok yönlü uygulama biçimleriyle farklı gelişim alanlarına hitap etmesi ve engelli bireylerin rehabilitasyon süreçlerinde etkili bir araç olarak kullanılabilmesi, bu eğitimin değerini artırmaktadır (Erim ve Caferoğlu, 2012). Sanat eğitimi, çocuğun zihinsel gelişimini yansıtan bir süreç olarak önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, birçok zekâ ve gelişim testi, resmi olgunluk seviyesini belirlemek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Zekâ ve motor gelişim süreçleri resim çalışmalarıyla paralel ilerlemekte olup bu süreç, algı, dikkat, ince ve kaba motor beceriler ile el-göz koordinasyonu gibi birçok beceriyi desteklemektedir (Yavuzer, 2005).

Özel gereksinimli bireyler için görsel sanatlar eğitimi, bu bireylerin öğrenme hedeflerine ulaşmalarını sağlayacak şekilde yapılandırılmış bir süreci kapsamaktadır. Keirstead ve Graham'a (2004; Akt: Salderay, 2008) göre, zihinsel engelli bireylerin sanat eğitimi, normal gelişim gösteren bireylerin eğitiminden farklılık göstermektedir. Bu bireylerde sanat eğitiminin temel amacı, bir sanat eseri ortaya koymaktan ziyade bireysel gelişimlerini desteklemeye yöneliktir. Erim ve Caferoğlu (2012), zihinsel engelli çocukların sanat eğitiminde, ürün odaklı bir yaklaşım yerine sürece ve bu süreçte kazanılan becerilere odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu nedenle, öğrencinin ortaya koyduğu eser kadar, o eserin üretim sürecindeki beceriler ve davranışlar da değerlendirilmelidir.

Zihinsel engelli bireyler, çoğunlukla sosyal etkileşim, duygusal düzenleme ve kendilik kavramı gibi alanlarda zorluklar yaşamaktadır. Ancak sanat eğitimi, bu bireylerin hem duygusal hem de sosyal gelişim süreçlerini desteklemektedir. Büyükparmaksız (2013), sanatın, zihinsel engelli bireylerin duygusal ifadelerini şekillendirmelerine ve empati temelli bağlar kurmalarına olanak tanıyan etkili bir araç olduğunu ifade etmektedir.

Bu bireylerin özgüvenlerini artırmada sanatın oynadığı rol de oldukça büyüktür. Işık (2023), sanatın, bireylere kendilerini ifade etme ve duygularını aktarma fırsatı sunduğunu, bu sayede bireylerin başkalarıyla iletişimde daha rahat ve güvende hissettiklerini vurgulamaktadır. Zihinsel engelli bireyler için duygusal düzenlemeyi öğrenmek kimi zaman zorlu bir süreç olabilmektedir. Sanatsal etkinlikler, bireylerin duygularını tanımlarını, anlamalarını ve yönetmelerini kolaylaştırmaktadır. Özellikle bir resim yapma süreci, bireylerin duygusal deneyimlerini dışa vurmasını ve stresle başa çıkma becerilerini geliştirmesini sağlamaktadır. Akkurt ve Boratav (2018), bu süreçlerin bireylerin duygusal zekâlarını güçlendirdiğini belirtmektedir.

Sanat eğitimi, zihinsel engelli bireylerin duygusal algılarını geliştirmeye de katkı sunmaktadır. Görsel ve dokunsal deneyimlerle zenginleştirilen sanat etkinlikleri, çevreye dair algıların güçlenmesine olanak tanımaktadır. Fırça kullanma, dokuma yapma ya da farklı malzemelerle heykel oluşturma gibi faaliyetler, bireylerin çevresel farkındalıklarını artırmaktadır (Ulutaş ve Ersoy, 2004). Bu etkinlikler, bireylerin duygusal yeteneklerini uyararak onların çevrelerini daha dikkatli ve bilinçli bir şekilde gözlemlemelerini sağlamaktadır. Sanat eğitimi, bireylerin aileleriyle olan etkileşimlerini de güçlendirmektedir. Manav (2022), sanat etkinliklerinin ailelere çocuklarının gelişimlerini daha yakından gözleme ve bu sürece aktif katılım sağlama fırsatı sunduğunu ifade etmektedir. Bu süreç, aile ile çocuk arasında daha güçlü bir bağ oluştururken, aynı zamanda çocukların psikolojik ve sosyal gelişimlerine yönelik bilgi edinilmesini kolaylaştırmaktadır (Çırak, 2001).

Zihinsel engelli bireylerin genel özellikleri incelendiğinde, bu bireylerin kısa ve uzun süreli bellekte bilgi depolamada ve öğrendikleri bilgileri farklı bağlamlarda kullanmada güçlük çektikleri görülmektedir (Çiftçi Tekinarslan, 2013). Salderay'ın (2010) araştırmalarında, zihinsel engelli bireylerin sanat çalışmaları yoluyla kazandıkları bilgi ve becerilerin, özellikle kavramlar ve çizgisel yapı gibi temel alanlarda ilerleme sağladığı, ancak sözlü ifade becerilerinde zorluklar yaşandığı ortaya konmaktadır. Bu nedenle, resimli kartlar gibi alternatif yöntemler, kavram öğretimi açısından etkili bir yaklaşım sunmaktadır. Farklı malzemeler ve dokunsal etkinliklerin kullanımı, bireylerin öğrenme süreçlerini desteklemektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, özel gereksinimli öğrencilerin sanatsal üretim sürecini gözlemlemek işbirlikli ya da bireysel olarak oluşturdukları materyallerle el becerilerini ve sanatsal yeterliliklerini geliştirirken aynı zamanda üretilen ürünlerin kavram öğretimi çerçevesinde kullanılabilirliğini göstermektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak desenlemiştir. Nitel araştırma olayların ve olguların gerçekçi bir ortamda bütüncül bir şekilde incelenmesine yönelik süreci temsil eder (Karasar, 2022). Durum çalışması, belirli bir olgunun, olayın veya sürecin derinlemesine incelenmesini amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu model, belirli bir bağlamda tek bir durumu veya birden fazla durumu kapsamlı bir şekilde

ele alarak, karmaşık sosyal, kültürel veya eğitimsel olguların ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesini sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Çalışma Grubu

Trabzon ilinde faaliyet gösteren bir Özel Eğitim Uygulama Okulu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Okulda Orta Ağır düzeyde zihin ve otizm sınıfları bulunmaktadır. Araştırmaya katılacak öğrenciler, uygun durum örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Öğrenciler ikinci kademe (5.6.7.8. sınıflar) zihin ve otizm sınıflarından birer öğrenciyle sınırlandırılarak O (otizm) ve Z (zihin) olarak kodlanmıştır. Aşağıdaki tabloda öğrenciler O (otizm) ve Z (zihin) olarak kodlanmıştır O ve Z Eğitim öğretim süreci (1 2 3 4) hafta olarak gösterilmiştir. Elde edilen veriler öğrencilerin engel gruplarına göre ayrı ayrı yorumlanmıştır.

Kazanım Ölçütleri aşağıdaki gibi kodlanmıştır. F (Fiziksel Yardım) M (Model olma) S (Sözel ipucu) B (Bağımsız)

Tablo 1. Öğrencilere ait demografik bilgiler

Katılımcı	Yaş	Sınıf	Cinsiyet
O (otizm spektrum bozukluğu)	12	6.sınıf	erkek
Z (zihinsel)	13	7.sınıf	erkek

Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın temel amacı, özel gereksinimli öğrencilerin sanatsal üretim süreçlerini gözlemlemek, bireysel ya da işbirlikli olarak oluşturdukları materyallerle el becerilerini ve sanatsal yeterliliklerini geliştirirken, üretilen ürünlerin kavram öğretimi bağlamında kullanılabilirliğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, öğrencilerin ifade biçimlerini geliştirecek ve gizil öğrenmeyi destekleyecek doğal bir atölye ortamı oluşturulmuş, oyunlaştırma metoduyla süreç daha etkili ve eğlenceli hale getirilmiştir. Bu süreçte, uygulamalar aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir:

Etkinliğin Adı: Kâğıt Boncuk Etkinliği

Amaç: Öğrencilerin el becerilerini geliştirmek, sanatsal üretim süreçlerini desteklemek ve kavram öğretimini somut materyaller aracılığıyla kolaylaştırmak.

Kullanılan Malzemeler:

- A4 boyutunda kâğıtlar
- Çeşitli boya kalemleri
- Yapıştırıcı
- Makas
- Pipet
- İp
- Plastik iğne

Uygulama süreci, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde yapılandırılmış ve etkinlikler sırasında öğretim hedeflerine yönelik çeşitli kavramlar

somutlaştırılarak öğretilmiştir. Bu süreçte gerçekleştirilen kavram öğretimi etkinlikleri şu şekilde planlanmıştır:

1. **Renkler:**

Farklı renklerde kâğıtlardan oluşturulan kâğıt boncuklar, etkinlik sırasında ya da sonrasında renk bilgisini pekiştirmek için kullanılmıştır. Öğrencilere yöneltilen yönergelerle renkleri tanımlamaları ve ayırt etmeleri sağlanmıştır. Örneğin:

- “Mavi boncuğu ver.”
- “Siyah boncuğu kutunun içine koy.”
- “Kırmızı boncuğu göster.”

2. **Sayılar:**

Boncukların ipe dizilmesi sürecinde ritmik sayma etkinlikleri gerçekleştirilmiş, öğrencilerin sayı sayma becerilerinin gelişimi desteklenmiştir. Bu süreçte kullanılan yönergeler:

- “İpe üç boncuk geçir.”
- “Bir boncuk daha ekle.”
- “Boncukları say.”

3. **Büyük-Küçük:**

Farklı büyüklüklerde kâğıt boncuklar masaya konularak büyük ve küçük kavramlarının öğretilmesi hedeflenmiştir. Öğrencilere verilen yönergelerle bu kavramların somutlaştırılması sağlanmıştır. Örneğin:

- “Büyük olan boncuğu ver.”
- “Küçük boncuğu eline al.”

4. **Uzun-Kısa:**

Kâğıt boncukların farklı uzunluklarda hazırlanmasıyla, uzun ve kısa kavramları görsel ve dokunsal olarak öğretilmiştir. Kullanılan yönergeler:

- “Uzun olan boncuğu al.”
- “Kısa olan boncuğu göster.”

5. **Kalın-İnce:**

Farklı kalınlıklarda hazırlanan boncuklarla öğrencilerin kalın ve ince kavramlarını öğrenmeleri sağlanmıştır. Örneğin:

- “Kalın olan boncuğu göster.”
- “İnce olan boncuğu ipe diz.”

6. **İçinde-Dışında:**

Boncukların bir kutunun içine ve dışına yerleştirilmesiyle bu kavramların öğretimi yapılmıştır. Yönergeler şu şekildedir:

- “Boncuğu içine koy.”
- “Dışındakileri göster.”
- “İçindekileri say.”

7. **Altında-Üstünde:**

Bir kutunun altına ve üstüne konulan boncuklarla, alt ve üst kavramlarının öğretimi hedeflenmiştir. Öğrencilere verilen yönergeler:

- “Kutunun altındaki boncukları say.”

- “Kutunun üstündeki boncukları göster.”

8. Farklı Olanı Bulun:

Farklı renklerde ve şekillerde hazırlanan boncuklar, öğrencilerin dikkat ve ayırt etme becerilerinin gelişimi için kullanılmıştır. Yönergeler:

- “Pembe boncuğu bul.”
- “Siyah çizgili boncuğu göster.”
- “Mavi benekli olan boncuğu ipe diz.”

BULGULAR

Öğrenci “ O “ için Bulgular

Tablo 2. Öğrenci “ O “ ya yönelik bulgular

Kazanımlar	I. HAFTA				II. HAFTA				III. HAFTA				IV. HAFTA			
	F	M	S	B	F	M	S	B	F	M	S	B	F	M	S	B
Serbest boyama yapar				*				*				*				*
Sınırlı alan boyar			*				*				*				*	
Makasla serbest kesme yapar				*			*				*				*	
Makasla şekilli kesme yapar		*				*				*				*		
Yapıştırıcıyı amacına uygun olarak kullanır	*				*				*					*		
Kâğıdı pipet etrafında çevirir	*			*					*					*		
Kâğıdı pipete sıkıca sarar	*			*					*					*		
Boncukları ipe dizer	*				*						*					*
Örüntü oluşturur	*				*					*				*		
Çalışma alanını temizler	*				*					*				*		
Ellerini yıkar			*			*				*				*		

F (Fiziksel Yardım) M (Model olma) S (Sözel ipucu) B (Bağımsız)

Serbest Boyama Yapar: İlk haftadan itibaren öğrencinin serbest alan boyama becerisinin gelişmiş olduğu görünmektedir. Farklı renklerdeki pastel boyalar öğrencinin önüne konmuş, istediği renkte istediği şekilde boyamasına izin verilmiştir. Beyaz kalan yerler daha sonra sulu boya kullanılarak aynı şekilde doldurulmuştur. Dört haftalık süre boyunca öğrencinin bağımsız boyama becerisinin daha da geliştiği ve bu süreçten keyif aldığı görülmüştür.

Sınırlı Alan Boyar: İlk haftada sözel destekle sınırlı alan boyayan öğrenci süreç sonunda bağımsız sınırlı alan boyama kazanımı sağlanmıştır. Çizdiği dairelerin içini seçtiği renklerle boyayarak kalan yerleri sulu boya ile renklendirmiştir.

Makasla Serbest Kesme Yapar: Öğrenci makas kullanma ve serbest kesme konusunda ilk haftadan itibaren bağımsız hareket edebilmektedir. Ancak son haftaya gelindiğinde daha düzgün şekillerde ve daha hızlı kesme alışkanlığı görülmüştür.

Makasla Şekilli Kesme Yapar: İlk haftada model olarak kesme işlemi yapabilen öğrenci süreç ilerledikçe sözel destek seviyesine ulaşmış. Ancak bağımsız kesme kazanımı seviyesine ulaşamamıştır. Öğrenci her seferinde “ kes ” komutuyla komutu tekrarlayarak

kesme işlemini gerçekleştirmiştir. Çalışma sırasında öğretmen tarafından “ çizgiyi kes “ “yavaş kes “ “ düzgün kes “ komutları kullanılmıştır.

Yapıştırıcıyı Amacına Uygun Olarak Kullanır: İlk hafta fiziksel destekle yapıştırıcıyı kullanabilen öğrenci ikinci hafta öğretmeni model alarak çalışmayı ortak yürütmüş üçüncü ve dördüncü haftada ancak sözel ipucuyla kazanım gerçekleştirilmiştir.” Sür “ komutuyla ifadeyi tekrar ederek yapıştırıcıyı sürme işlemini gerçekleştirmiştir.

Kâğıdı Pipet Etrafında Çevirir: İlk iki hafta fiziksel destekle kâğıdı pipete dolayabilen öğrenci üçüncü ve dördüncü haftalarda sözel ipucu ile kazanımı gerçekleştirmiştir. “ sar “ komutuyla kâğıdı pipete dolayan öğrenci komutu tekrar ederek işlemi gerçekleştirmiştir.

Kâğıdı Pipete Sıkıca Sarar: İlk haftada fiziksel desteğe ihtiyaç duyan öğrenci dolama kazanımı ile eş zamanlı olarak “ sar “ “sıkı sıkı sar “ komutu ile boncukları oluşturma aşamasına gelmiştir. Son haftada yapılan boncukların şeklini daha düzgün ve sayılarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Dikkat süresinin sürecin uzamasıyla doğru orantılı olarak arttığı gözlemlenmiştir.

Boncukları İpe Dizer: Plastik iğne ve jüt ipi kullanılarak yapılan ipe dizme işlemi ilk haftadan son haftaya kadar gelişme göstermiş ve bağımsız aşamaya gelinmiştir.

Örüntü Oluşturur: Boncukları ipe söylenen renklerde dizmesi istenen öğrenci, sözel ipucu seviyesinde kazanım gerçekleştirmiştir.

Çalışma Alanını Temizler: İlk hafta öğretmeni ile birlikte masayı toplayan öğrenci son haftaya gelindiğinde kâğıt boncukları toplayıp “ boncukları içine koy “ komutuyla kutulara doldurarak çalışma ortamını düzenlemiştir.

Ellerini Yıkar: Etkinliğin başından itibaren el yıkama kazanımı model alma ve sözel destek ölçütünde gerçekleştirilmiştir.

Öğrenci “ Z “ için Bulgular

Tablo 3. Öğrenci “ Z “ ye yönelik bulgular

Kazanımlar	I. HAFTA				II. HAFTA				III. HAFTA				IV. HAFTA			
	F	M	S	B	F	M	S	B	F	M	S	B	F	M	S	B
Serbest boyama yapar				*				*				*				*
Sınırlı alan boyar				*								*				*
Makasla serbest kesme yapar				*				*				*				*
Makasla şekilli kesme yapar				*				*				*				*
Yapıştırıcıyı amacına uygun olarak kullanır		*				*				*				*		
Kâğıdı pipet etrafında çevirir	*					*				*						*
Kâğıdı pipete sıkıca sarar	*					*				*				*		*
Boncukları ipe dizer	*					*				*				*		*
Örüntü oluşturur	*					*				*				*		*
Çalışma alanını temizler	*					*				*				*		*
Ellerini yıkar			*			*				*				*		*

Serbest Boyama Yapar: Serbest boyama konusunda öğrencinin bağımsız hareket edebildiği gözlenmiştir. Süreç sonuna geldiğinde daha uyumlu renkler ile benzer dokular ortaya koyduğu fark edilmiştir. Renk ve şekil konusunda zaman zaman öğretmeni model olsa da çalışmasını bağımsız olarak bitirmiştir. Boyama yaparken pastel ve sulu boya tekniği kullanılmıştır.

Sınırlı Alan Boyar: Zaman zaman sözel destek ve model olma yöntemi kullanılsa da öğrencinin sınırlı alan boyama konusunda da bağımsız hareket edebildiği gözlenmiştir.

Makasla Serbest Kesme Yapar: Öğrencinin serbest kesme kazanımını sağlamış olduğu ve buna uygun bağımsız hareket edebildiği gözlenmiştir.

Makasla Şekilli Kesme Yapar: İlk hafta sözel ipucu gerektiren kazanım süreç ilerledikçe çizilen çizgilerin üzerinden kesim yapılması sağlanarak bağımsız hale getirilmiştir. Son haftaya geldiğinde kesme işleminin daha sistemli ve hızlı yapıldığı görülmüştür.

Yapıştırıcıyı Amacına Uygun Kullanır: İlk hafta çoğunlukla öğretmenini model alarak yapıştırıcı kullanan öğrenci ilerleyen haftalarda yeterli miktarda uygun şekilde yapıştırıcı kullanma kazanımını elde etmiş ve son haftada bağımsız olarak yapıştırıcıyı kullanabilmiştir.

Kâğıdı Pipet Etrafında Çevirir: Kâğıdı pipet etrafında çevirme konusunda ilk hafta fazlasıyla zorlanan öğrenci son haftaya geldiğinde kazanımı otomatikleştirerek bağımsız olarak yapar hale gelmiştir.

Kâğıdı Pipete Sıkıca Sarar: Kâğıdı pipete gevşetmeden dolama konusunda ilk hafta fiziksel desteğe ihtiyaç duyan öğrenci son haftaya geldiğinde zaman zaman işlemi tekrar etmek zorunda kalsa da bağımsız boncuk sarma kazanımını sağlamıştır.

Boncukları İpe Dizer: İlk hafta boncukları ipe dizerken fiziksel desteğe ihtiyaç duyan öğrenci süreç sonunda bağımsız dizme işlemi gerçekleştirmiş ve öğrencinin yaptığı çalışmadan keyif aldığı görülmüştür.

Örüntü Oluşturur: İlk hafta öğretmen komutuyla ve fiziksel destekle istenilen renkteki boncukları ipe dizen öğrenci süreç sonunda önüne koyan örüntü şemasına bakarak boncukları bağımsız olarak renklerine göre dizmeyi başarmıştır.

Çalışma Alanını Temizler: Çalışma alanını temizleme konusunda ilk hafta isteksiz olan öğrenci süreç sonunda bağımsız olarak kendisinden istenen davranışları yerine getirmiştir.

Ellerini Yıkarak: Ellerini yıkama, suyu ve sabunu gerektiği kadar kullanma konusunda ilk haftada sözel ipucuna ihtiyaç duyan öğrenci süreç sonunda bağımsız olarak kazanımı gerçekleştirmiştir.

Şekil a. Renkler

Şekil b. Sayılar

Şekil c. Büyük Küçük

Şekil d. Uzun Kısa

Şekil e. Kalın İnce

Şekil f. İçinde Dışında

Şekil g. Altında Üstünde

Şekil h. Farklı Olanı bul

SONUÇ VE ÖNERİLER

“O” ve “Z” Öğrencileri özelinde yapılan eylem araştırması sonucunda süreç boyunca elde edilmek istenen kazanımların zaman zaman aksamalarına rağmen istendik bir sıra ile ilerlediği görülmüştür. “Z” öğrencisinin kâğıt boncuk yapımı sürecinde bağımsız kazanım seviyesine ulaştığı, “O” öğrencisinin ise daha üst düzey beceri gerektiren kazanımlarda sözel ipucu seviyesinde kaldığı gözlenmiştir. Yapılan gözlemler sonucunda bireyselleştirilmiş eğitim yanında uygun durumlarda kullanılan işbirlikli öğrenme sürecinde öğrencilerin sosyal anlamda daha aktif olduğu gözlenmiştir.

İşbirlikli öğrenme sürecinde birbirleriyle yardımlaşan ve birbirlerine olumlu yönde etkileyen öğrencilerin dikkat sürelerinin süreç sonuna doğru uzadığı gözlenmiştir. “O” öğrencisinin içinde bulunduğu öğrenci grubu otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerden oluştuğundan dolayı birbirleriyle iletişimlerinin daha sınırlı olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin kâğıt boncuk yapımı sırasında renk, sayı, büyük küçük, uzun kısa vb gibi kavramları öğrenme konusunda kendi oluşturdukları materyalleri kullanmalarının öğrenmeyi olumlu etkilediği görülmüştür. Yapılan çalışmalar sırasında atölyede biriken atık kâğıtlarında kullanılması geri dönüşüm açısından ve ekonomik bir şekilde materyal sağlama açısından da uygun olduğu görülmüştür.

Yaparak yaşayarak model alarak işbirlikli öğrenme gerçekleştiren öğrencilerin aileleriyle birlikte ev ortamında da kolayca bulunabilecek malzemelerle yaptıkları bu çalışma öğrencilerin boş zamanını değerlendirmeleri için uygun bir etkinlik olduğu görülmüştür. Kâğıt boncuklar kalıcılıklarını artırmak için verniklenerek farklı objeler ve mobiller oluşturmak suretiyle okulun farklı birimlerinde sergilenmiştir. Ayrıca kâğıt boncuklardan oluşturulan kolye, bileklik vb gibi aksesuarlar üretilerek öğrencilerin keyifli vakit geçirmeleri sağlanmıştır. Yapılan bu çalışma sonraki dönemlerde atölyede biriken atık kâğıtları değerlendirmek ve geri dönüşüm sağlamak amacı ile tekrarlanarak etkinliğin kalıcılığının artırılmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Bu sonuçlar bağlamında paydaşlara şu öneriler sunulabilir;

Eğitimciler için Öneriler

1. *Bireyselleştirilmiş Eğitim Planları:* Özel gereksinimli öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim planları oluşturulmalı ve öğrencinin bireysel ihtiyaçlarına uygun öğretim yöntemleri tercih edilmelidir.
2. *Somut Materyallerin Kullanımı:* Kavram öğretimi sırasında somut materyallerin kullanımı artırılmalı, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımı sağlanmalıdır.
3. *İşbirlikli Öğrenme Yöntemleri:* İşbirlikli öğrenme etkinlikleri, sosyal etkileşim becerilerinin geliştirilmesi ve öğrencilerin grup çalışmasına teşvik edilmesi için yaygınlaştırılmalıdır.
4. *Sanatsal Etkinliklerin Entegrasyonu:* Eğitim programlarına sanatsal etkinlikler entegre edilmeli, öğrencilerin el becerileri ve yaratıcılıkları desteklenmelidir.
5. *Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm Eğitimi:* Öğrencilere geri dönüşüm bilinci kazandırmak için atık malzemelerle etkinlikler düzenlenmeli ve çevre bilinci aşılanmalıdır.

Veliler için Öneriler

1. *Ev Ortamında Destek:* Veliler, evde çocuklarıyla birlikte kolayca bulunabilecek malzemelerle sanatsal etkinlikler yaparak öğrenme süreçlerine katkı sağlayabilir.
2. *Etkileşim ve Katılım:* Çocukların etkinliklere katılımı sırasında motive edici bir tutum sergilenmeli ve onlara rehberlik edilmelidir.
3. *Farkındalık Geliştirme:* Veliler, çocuklarının güçlü ve zayıf yönlerini fark ederek bu alanlarda onları desteklemeli ve eğitsel materyallerle öğrenme süreçlerini zenginleştirmelidir.
4. *Sosyal Katılım:* Aileler, çocuklarının sosyal etkinliklere katılımını teşvik ederek onların iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.
5. *Geri Dönüşüm Bilinci:* Evde atık malzemelerin değerlendirilmesiyle hem çevre bilinci kazandırılabilir hem de yaratıcı etkinliklere zemin hazırlanabilir.

Okul Yöneticileri için Öneriler

1. *Atölye ve Materyal Desteği:* Okullarda sanatsal ve el becerisi etkinlikleri için atölyeler kurulmalı ve bu tür çalışmalar için yeterli materyal sağlanmalıdır.
2. *Öğretmen Eğitimi:* Öğretmenlere, özel gereksinimli öğrencilerle çalışmaya yönelik mesleki gelişim fırsatları sunulmalı ve işbirlikli öğrenme yöntemleri konusunda eğitim verilmelidir.
3. *Farkındalık Etkinlikleri:* Okul genelinde düzenlenecek farkındalık etkinlikleriyle özel gereksinimli öğrencilerin çalışmaları sergilenmeli ve bu öğrencilerin başarıları vurgulanmalıdır.
4. *Geri Dönüşüm Projeleri:* Geri dönüşüm temalı projeler teşvik edilerek öğrencilerin çevre bilinci kazanmaları desteklenmelidir.
5. *Sosyal Etkinliklere Katılım:* Özel gereksinimli öğrencilerin sosyal etkinliklere daha aktif katılımını sağlamak için uygun ortamlar oluşturulmalı ve bu etkinliklerde farklı öğrenci gruplarının bir araya gelmesi desteklenmelidir.

Paydaşlar (Sivil Toplum Kuruluşları ve Toplum) için Öneriler

1. *Toplum Destekli Projeler:* Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine katkı sağlamak için toplum destekli projeler geliştirilmeli ve bu çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır.
2. *Farkındalık Kampanyaları:* Toplumda özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkı ve potansiyelleri konusunda farkındalık artırıcı kampanyalar düzenlenmelidir.
3. *Malzeme ve Kaynak Desteği:* Sivil toplum kuruluşları, okullar ve aileler için eğitim materyalleri sağlama konusunda destek olmalıdır.
4. *İstihdam ve Sosyal Katılım:* Özel gereksinimli bireylerin gelecekteki sosyal ve mesleki hayata katılımlarını destekleyecek programlar oluşturulmalıdır.
5. *Sanatsal ve Kültürel Etkinlikler:* Bu tür etkinliklerin sürdürülebilirliği için toplumsal duyarlılığı artıracak sergi ve gösteriler düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Büyükparksız, M.A. (2013). Ulusal resim yarışmalarına yönelik öğrenci görüşleri. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 18(29), 423-440.
- Çeviker, A., Mumcu, H. E., Şekeroğlu, M. Ö. ve Bayrak, M. (2018). UNİCEF'e göre Türkiye'de dezavantajlı kabul edilen grupların sportif etkinliklerle sosyal uyumun sağlanması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Araştırma Makalesi*, 6(12), 221-238
- Çırak, H. (2001). *İlköğretim sürecinde resim yarışmaları* [Sanatta yeterlilik tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Doğru, S.S.Y. (2009). Özel eğitimde kullanılan alternatif programlar: Montessori Yaklaşımı. *TUBAV Bilim Dergisi*, 2(1), 107-116.
- Güngür, H. (2021). *Kapsayıcı eğitim özel eğitimde bütünleştirme*. Pegem Akademi.
- Kalaç, M. Ö. ve Kılınç, M. (2023). Eğitim 5.0'a geçişin engelli öğrenciler ve erişilebilirlik açısından etkileri. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 229-237.
- Karababa, B. (1993). *Türkiye'de çocuk resimleri yarışmaları ve yarışmaların çocuğun sanat gelişimine ve eğitimine etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi.
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Kavuran, T. ve Dede, B. (2013). Platon ve Aristoteles'in sanat etiği, estetik kavramı ve yansımaları. *Sanat Dergisi*, (23), 47-64.
- Kuru, A. Ş. (2018). Kavramsal altyapılarının tarihsel gelişimi bağlamında sanat inisiyatifleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 27(2), 425-449.
- Manav, F. (2022). F. Schiller'in sanat felsefesinde oyun, özgürlük ve güzellik ilişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (29), 235-245.
- Salderay, B. (2008). *Türkiye'deki zihin engelliler iş okullarında görsel sanatlar dersinin öğrencilerin beceri, davranış ve meslek edinimindeki katkısına yönelik öğretmen görüşleri*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi.
- San, İ. (2001). Sanatlar eğitimi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 34(1), 23-34.
- San, İ. (2020). *Çocuk ve sanat*. Yeni İnsan.
- Ulutaş, İ., & Ersoy, Ö. (2004). Okul öncesi dönemde sanat eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(1), 1-12.
- Uysal, A. (2005). İlköğretimde verilen sanat eğitimi derslerinin yaratıcılığa etkileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 41-47.
- Ünver, E. (2016). Neden ve Nasıl Sanat Eğitimi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(23), 865-878.